

رمزگشایی خط معقلی در دو نگاره
گردان چهارعلی (ع) مدرسه نیم آورد
اصفهان، و شش علی (ع) مسجد جامع
یزد

شش بار کلمه علی بر شش ضلعی
تکرار شده صحن آزادی (عباسی)
بارگاه امام رضاع. (زمرشیدی،
۱۱۵:۱۳۸۴)

رمز‌گشایی خط معقلی در دو نگاره‌گردان چهارعلی (ع) مدرسه نیم‌آورد اصفهان، و شش‌علی (ع) مسجد جامع یزد*

اصغر جوانی ** مریم قاسمی سیجانی *** امیرحسین چیت‌سازیان **** بهمن فیزابی *****

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۱۰/۲۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۷/۷

چکیده

هدف از این پژوهش تبیین ویژگی‌های تکثیر «نگاره‌های گردان» معقلی (خط بنایی) مطابق با نمونه‌های ارزشمند تاریخی است. گونه‌ای از نگاره‌های معقلی که با تکرار دایره‌وار و دوران پیوند دارد در این پژوهش معقلی «نگاره‌های گردان» نامیده می‌شود و به سبب توجه به اصالت نام‌های استفاده‌شده توسط معماران قدیم به جای «خط بنایی» از «معقلی» استفاده شده است. این معقلی‌ها در اشکال مختلف از سه تا چندضلعی با ویژگی‌های: تقارن، درهم‌قفل‌شدگی حروف، گسترش و جلوئه سه‌بعدی مشاهده می‌گردند. این مقاله با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و توسعه‌ای، با جمع‌آوری اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی انجام و برای تبیین مراحل بصری از روش نگاشت‌ادراکی استفاده شده است. نمونه معقلی‌های گردان، از دو نگاره‌گردان چهارعلی (ع) مدرسه نیم‌آورد اصفهان، و شش‌علی (ع) مسجد جامع یزد انتخاب شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد طراحی این دو نگاره و دیگر نگاره‌های گردان از جمله نگاره‌های گردان بناهای قوام‌الدین شیرازی از قواعدی مشابه پیروی می‌کنند. با الگو قرار دادن این قواعد می‌توان نگاره‌هایی جدید در اشکال مختلف ترسیم کرد. در خلال این ترسیمات و با افزایش تعداد اضلاع نگاره‌ها، به دلیل ازدیاد تعداد کلمات و کمی فضا، ماهیت حروف مبهم و ناخوانا می‌شود. برای جبران این نقیصه لازم است بر گام‌های تشکیل‌دهنده نگاره افزوده گردد. در طی این فرایند مرکز نگاره وسیع‌تر شده و حروفی که در گام‌های مرکزی نگاره قرار دارند شکل متفاوتی پیدا می‌کنند که این امر برای شکل‌گیری حروف در گام‌های میانی و محیطی الزامی است. همچنین در ترسیمات چهارتایی با حذف یک‌چهارم نگاره، و اتصال قسمت دوم و سوم به هم، می‌توان نگاره‌هایی با جلوئه سه‌بعدی به دست آورد.

واژگان کلیدی

معقلی؛ نگاره‌های گردان؛ نگاره‌های سه‌بعدی؛ مدرسه نیم‌آورد؛ مسجد جامع یزد.

* این مقاله مستخرج از رساله کارشناسی ارشد نگارنده اول با عنوان «بررسی ساختار گرافیکی وبگاه‌های شبکه‌های تلویزیونی جمهوری اسلامی ایران» در دانشگاه شاهد تهران است.

** دانشیار گروه هنرهای تجسمی، دانشگاه هنر اصفهان، شهر اصفهان، استان اصفهان

Email: a_javani@au.ac.ir

*** استاد یار گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان، شهر خوراسگان، استان اصفهان.

Email: mghasemi@khuisf.ac.ir

**** عضو هیئت علمی دانشگاه کاشان، شهر کاشان، استان اصفهان.

***** دانشجوی دکتری پژوهش هنر، دانشگاه هنر اصفهان، شهر اصفهان، استان اصفهان (نویسنده مسئول).

Email: bahman.fazabi@gmail.com